

Könyvtár-ismertetés.

Ha visszatekintünk az emberiség művelődéstörténetén, egész annak bölcsőkoráig, a klasszikus ó-korig, észre fogjuk venni az emberi elme irodalmi gyümölcseinek összegyűjtésére irányuló igyekezetet is, mely gyűjtemények ugyan többnyire mint magán-könyvtárak csak egyesek büszkeségét képezték, mindamellert találkozunk ez időben közjelleggel bíró nagyobb szabású könyvgyűjteményekkel is. Ez utóbbiak közül mint legnevezetesebbet az alexandriai könyvtárt említem föl; s tekintve a sokszorosításnak másolás útján történt ügyes-bajos műveletét, annál becsesebbeknek fogjuk találni e törekvéseket.

A középkor tudvalevőleg nem kedvezett a szellemi élet terjedésének, ennek folytán pusztulásnak indultak a felvilágosodás ez értékes gyűlhelyei is. Az ó-kori népek finomult ízlésükkel örökre letűntek a világ szinpadáról és helyöket addig ismeretlen barbár népfajok foglalták el, melyek csak igen kezdetleges szellemi igényekkel bírtak és azon felül létükért folytonos élet-halál harczot vívtak. A római

költő szerint a fegyverek zajában elnémulnak a múzsák s a könyvtárak is csak e szomorú korszak lejárta után kezdenek újra föltünedezni, a humanisták és a renaissance idejében. Ilyeneket létesítenek Velenczében, Krakóban, Londonban (British Museum), Rómában (a Vaticana), Párisban (a nemzeti könyvtár); továbbá Bécsben, Pétervárt, Lipcsében, Berlinben és egyéb helyeken, melyek ma is az illető városok díszét képezik.

Hazánk e nevezetes korszakban szerencsés volt több oly férfiút birhatni, kik nagy hévvel és lelkesedéssel karolták fel a humanisták törekvéseit. Ilyenek voltak első sorban *Zrednai Vitéz János*,* a nagyhírű esztergomi érsek és államférfiú, s ennek rokona és mindvégig buzgó politikai párthíve, *Csezmiczai János*** pécsi püspök, ki mint latin remekíró *Janus Pannonius* név alatt ismeretes.

Vitéz János teljesen kora fenkölt eszméinek hatása alatt állott. Nagyváradi püspök korában, udvara az összes művelt nemzetek tudósainak gyűlpontjául szolgált; építkezéseinél a renaissance volt irányadó. Megalapította a nagybecsű *váradi könyvtárt* és kedvencz tudománya, a *csillagászat*, ügyében levelezésben állott a híres *Regiomontanus*-sal; † udvarába hitta

* Szül. — Fraknoi Vilmos véleménye szerint — 1408-ban, † 1472 augusztus 9-én.

** Szül. 1434 augusztus 29-én, † 1472-ben.

† Königsbergi Müller János (Regiomontanus), híres matematikus, született 1436 június 6-án, † 1476 július 6-án. 1471-ben saját nyomdája volt Nürnbergben. Megfordult Budán is, mint Mátyás király naptár-készítője, majd Pozsonyban mint egyetemi tanár. Latin művein kívül híres magyar műve a »Csizió« avagy az astronomiai tudománynak rövid értelmében való leírása.

továbbá a nem kevésbé kitűnő bécsi *Peuerbach Györgyöt*, s habár Peuerbach ugyan nem volt rábirható Bécs odahagyására, de azért Vitéz buzdítására mégis oly táblázatokat dolgozott ki, melyek alapján a nap- és holdfogyatkozásokat előre ki lehetett számítani. A táblázatok számításaiban a *nagyváradi meridiánt* vette föl alapul és azokat *Váraditábláknak* (Tabulae Varadiensis) nevezte el. E munka később nyomtatásban is megjelent és miután Európa csillagászai két évszázadon át a Váraditáblákat használták, számos kiadást ért.

Codexcinek minél fényesebb kiállítására Vitéz nem kimélt költségeket és azok elkészítésével az Olaszországban tartózkodó Janus Pannonius közvetítésével legtöbbször az akkori könyvfestők leghíresebbjét, a florenczi *Bisticci Vespasianót* bízta meg.

Fraknoi Vilmos, jeles történetírónk erre nézve így szól egyik munkájában: »Olaszországon kívül Vitéz az elsők egyike, kik e fényűzésnek hódolva, nagy könyvtárt gyűjtöttek egybe. És ma már semmi kétségünk nincs, hogy az ő könyvtára szolgált ösztönül és példányképül Mátyás királynak a budai könyvtár megalapítására.«

Vitéz azonban gondoskodott arról is, hogy codexeinek szövege hibátlan legyen; ő használta továbbá a lapok széleit tartalommutató jegyzetek följegyzésére és egyéb észrevételeinek megtevésére, mely jegyzetek sok tekintetben érdekléssel bírnak.

Nagyváradról e könyvtár Vitéznek primássá kinevezetésével Esztergomba került. Halála után a könyvtár nagybecsű kincsei széthurczoltattak és jelenleg csak itt-ott, első sorban a müncheni és bécsi udvari könyvtárak dicsekedhetnek még néhány Vitéz-codex-szel.

Második világra szóló nevezetességű könyvtára hazánknek a budai Corvina volt; de miután ennek története és tönkremenése úgyszólván köztudomású, ismertetésétől itt eltekinthetünk.

A könyvnyomtatás feltalálásával természetszerűleg a könyvtárak is szaporodni kezdettek, és jelenleg Magyarország is már igen értékes könyvgyűjteményekkel bír. Vannak nemcsak tekintélyes közkönyvtáraink, de az egyes vallásfelekezetek tanintézetei körében is találkozunk a folyton haladó művelődés e szép intézményeivel.

Mint ilyent jelölhetjük meg a székelység fővárosában, *Maros-Vásárhelyen* létező evang. ref. főtanodai könyvtárt.

E könyvtár eredete visszavezethető egészen az 1560 körül Maros-Vásárhelyen fennállott ref. iskoláig. Időközben megtörtént, hogy a sárospataki protestáns iskola helyéről elűzetett és működését, könyvtára maradványaival 1671-ben Gyula-Fehérvárott folytatta. Vallási türelmetlenség folytán 44 év múlva itt is kénytelen volt tevékenységét abban hagyni és 1716-ban Maros-Vásárhelyt keresni menedéket. 1718 április 30-án történt azután a régi marosvásárhelyi iskola egyesülése a sárospatak-gyulafehérvári collegiummal, mely azóta mint *ev. ref. főtanoda* virágzik.

Ilyen viszontagságos multtal birván, méltán csodálkozhatunk e kiváló tanintézet könyvtárának oly kitűnő állapotán.

A könyvtár nagyszámú kézirati munkán és okmányokon kívül több igen értékes ősnymtatvánnyal is bír, melyek minket nyomdászokat, kiválólag érdekelhetnek.

Első sorban fölemlítendők itt a *velencei* nyomtat-

ványok 1477-ből, a híres Ratdolt Erhardtól, továbbá 1497- és 1499-ből Bevilaqua Simontól, 1501-ből Vercelli Bernát és Locatelli műhelyeiből egy-egy ritka sajtótermék.

Párisi nyomtatványok a nagyhirű Jean Petit-től 1498-, 1503- és 1505-ből. Továbbá a híres Etienne nyomdászcsalád törzsatyja, Stefanus Henrik műhelyéből származók 1505- és 1507-ből.

Lipcsei munkák a jeles képzettségű Lotter Menyhért mestertől 1504-ből, és a Würzburgból származó Landsberg Márton (Herbipolensis) műhelyéből szintén 1504-ből.

Érdekesek még Reuchlin János* (speyeri nyomtatvány, 1494) és Rotterdami Erasmus** több munkája (Lipcse, 1516, 1517, Strassburg 1514, 1516).

Találunk továbbá tizenkét darab, 1600-ig megjelent *magyar* nyelvű könyvet, és pedig:

Székely István Krónikáját két példányban (krakói nyomtatvány, 1559).

Dávid Ferencztől† három munkát (Gyula-Fehérvár 1567, 1568).

Verbőczy: Decretum (Kolozsvár 1571).

Heltai Gáspár Cancionale-ját (Kolozsvár 1574) és Chronica-ját (1575).

Beythe Istvántól »Köröztyeni tudomannak reuid Summaya, az tiz parancholatrol, Euangeliomrol, imadsagrol, Köröztségről, es Vr vacharayarol, az gycermökcheknek Isteni felelőmben valo neuéködesöckert

* Reuchlin, német tudós es humanista, a reformatio előharczosa, szül. 1455 decz. 28-án, † 1522 junius 30-án.

** Erasmus Dezső, híres humanista, szül. 1467 október 28-án Rotterdamban, † 1536 julius 12-én.

† Erdélyben az unitárius egyház megalapítója; † 1579-ben.

iratot Beythe Istvan Predicator által. Nyomtatot Velagos Varat* Manlius Ianostul. M. D. LXXXII.«

Ugyanattól »Mikeppen az köröztyéni gyuleközeten az Köröztségöt, Vr vachorayat, hazasok eskötetését, oldozatot, gyontást &c. Zolgáltassanak az egyházi tanijtok, arrol iratot Könyuechke, Beythe Istvan által. Nyomtatot Gyzzing* varasában Manlius Ianostul. Anno M. D. LXXXII.«**

Bornemissza Péter Prédikációit (Detrekő 1584).

Kulesár György Postilláját (Bártfa 1597).

Sós Kristóf Postilláját (Bártfa 1598).

1600—1711-ig megjelent magyar nyomtatvány 176 van a könyvtárban. Ezek közt a következő kettő unicumnak állítatik:

»Az Felseges Bethlen Gábornak, Magyarorszaghnak Horvath és Tothorszaghnak Dalmatiának, Dicséretes választot Királynának, Erdelynek Feiedelmenek, az Szekelyek örökös Ispanniának. Eöt rendbeli Halhatatlan es örök emlekezetre méltó Isten Anya Szentegy hazaval cselekedet jo tetemenyerül mint Keresztyén fő népeknek tanusagokra tükörül irattatot rövid könyvetske. Redmeczi T. Ianos által. Cassan, Festus Ianos által, 1622.« 4-r. Csonka, a 70-ik lapon megszakad.

Apáczai Csere János: Magyar logikátska. Fehérvárat 1654.

A szóban levő könyvtár, mely több mint 20.000 kötetből áll, az elmondottak szerint igen becses könyvészeti kincsekkel bír s azoknak jókarban tartásáért minden könyvharát a főtanodai igazgatóságnak el-

* Német-Ujvár, Vas megyében.

** Beythe mindkét munkája unicum.

ismeréssel tartozik. E kincsekről való megemlékezés volt az indító ok, hogy e könyvtárt szemeltem ki cikkem alapjául.

Jóllehet könyvészeti irodalmunk a német vagy angol nemzetéhez képest még aránylag szegény, eddigelé, mint az magától értetődik, a főszűlyt a *hazai* nyomdatermékek kipuhatolására és az azok előállításával járt körülmények helyes világításba helyezésére fektette, mégis azon nem épen időszerűtlen nézetem kockáztatására használom föl a jelen alkalmat, hogy fölöttébb hasznos dolog volna egy oly munka létrejövetele, a mely pontos, szakszerű földolgozásban mutatná be a *Magyarország különböző köz-, tanintézeti és magánkönyvtáraiban található ősnymtatványokat*.

Azt hiszem, fölösleges dolog ily munkának nemcsak könyvészeti, de általános közművelődési szempontból való fontosságát bővebben fejtegetnem. Mily megmérhetetlen előnyére válnék az ily tartalmú segédkönyv minden tekintetben hazai irodalmunknak.

Hogy külföldön mennyire ápolják az ősnymtatványokat ismertető irodalmat, bizonyítja egy, Lipcsében nemrég megjelent munka, melynek szerzője az ottani könyvtárosok egyesületének titkára. E munka körülményesen felsorolja — állítólag hiány nélkül — az 1500-ig megjelent sajtótermékeket; kár azonban, hogy szövege latin nyelvű s így e becses tartalmú könyv csak nagyon korlátolt olvasókörre számíthat; kivált reánk nyomdászokra nézve, kik — a viszonyok kényszere következtében — Róma klasszikus nyelvétől már igen-igen régen elidegenedtünk, örökös titok fog az maradni. (Mellesleg megemlítem, hogy legújabban »Buchgewerbeblatt« czímmel Lip-

csében egy új szaklap indult meg, mely főfeladatává tűzte ki a németországi nyomdászat történeti fejlődését kutatni és ez irányban specziális szakközlönyül szolgálni.)

Utalunk továbbá e tekintetben az angol typographiai szakirodalom magas fejlettségi fokára, melyet mindamellettszűnet nélkül ápolni nemcsak a szaklapok, hanem neves történetbuvárok és historiai kutatásokkal foglalkozó irói körök is mulhatlan szükségesnek tartják.

Látni való tehát, hogy az arra hivatott tényezők — a kormány vagy pedig a m. tud. akadémia — részéről igen üdvös cselekedet lenne, ha ez irányban is mint kezdeményezők és gyámolítók lépnének föl.

Faragó.